

Sämitige iävtuttâsah ovdâskoodán ivveest 2025

1. Sämitige pargoh já resurseh

- Torvejuvvoo Sämitiigán tuárvi stuorrâ, pisovâš já munedemnâál vuáðuruttâdem.
- Visásmittoo, ete sämitiggelaavâ olášutmân čujottuvvojeh sierâ mittedum laseresurseh.
- Nanoduvvojeh pisovááh pargee- já äššitobdeeresurseh ráđádállâm-, oovtâsttoimâm- sehe aalmugijkoskâsii já EU-vaaigutmân.
- Ovdeduvvojeh ruttâdemráhtuseh tienuuvvt, ete Sämitige jiešhaldâšem tuodáliih iävtuh iä vuáđuduu epivises ruttâdemčuávdusáid.

2. Sämmilij jiešhaldâšem

- Virgeomâhái já eres haldâttâhpargoid hoittájeijee peelij škovlim uđđâ sämitiggelaavâ 9 § miäldâsii oovtâsttoimâm- já ráđádállâmkenigâsvuođâst.
- Sämitige budjetân lohtâseijee iävtuttâsâi huámmášumán väldim já tuárvi pyeri resursij turvim sämmilij kielân já kulttuurân kyeskee jiešhaldâšem olášuttem já ovdedem várás.

3. Sämmilij vuáđu- já olmoošvuoigâdvuodah já sierânâslahâasâtem

- Sämmilij vuáđulavâlij vuoigâdvuodâi huámmášumán vâldim sämmilij päikkikuávu eennâmkevttimân lohtâseijee miäradâstohâmist já eennâmkevttimhaavâi lopemonâttâlmist.
- Ruttâdem čujottem sämmilij kulttuur oovdedmân.
- Sämi-iälâttâsruttârâáju vuáđudem.
- Virgeomâhái já eres haldâttâhpargoid hoittájeijee peelij škovlim uđđâ sämitiggelaavâ 9 § miäldásii oovtâsttoimâm- já ráđádâllâmkenigâsvuodâst.
- Meetood ovdedem sämmilij kulttuurân šaddee kumulatiivlij vaikuttâsâi árvuštállâm várás lahâasâtemhaavâin.
- Rävisolmoošškovlimtorjuu sajan puáttee vuáhâduv ovdedem.
- Säämi kielâlaavâ uđâsmittem.
- Jieijâs laavâ já haldâttuv ráhtim sämmilii puásuituálun oovtâstpargoost sämmilij puásuituálleiguin já Sämitiggijn.
- Sämmilij vuoigâdvuodâi turvim tááláást pyerebeht kuávlukevttimlaavâst já eres lahâasâtmist, mii kuáská kuávlukevttimân.

4. Aalmugijkoskâsâš toimâ

- Vuáđuduvvojeh pisovááh ráhtuseh sämmilij uásálistmân EU:st já Suomâ EU-uáivilhammiimist.
- Visásmittoo Sämitige aalmugijkoskâsii tooimân tuárvi stuorrâ já pisovâš ruttâdem.

5. Piirâs, eennâmkevttim já sâmi- iäláttâsah

Vaikuttâsâi árvuštállâm já suátihárvuttâsah

- Meetood ovdedem sâmmilij kulttuurân šaddee kumulatiivlij vaikuttâsâi árvuštállâm várás já ton tuálvum keevâtlii anon virgeomâháid.
- Piäluštâsvuoimijd toimâmprinsiipeh sâmmilij uásálistitmân sâmmilij päikkikuávlust leijee hárvuttâstoomâ várás sehe oovtâstpargokanavij huksim Piäluštâsvuoimij já Sâmitige kooská.
- Naton ohtsâš algâaalmugpolitiik, ravvuuh sâmmilij vuoigâdvođâi huámmášumân vâldim várás sehe toimâmprinsiipeh sâmmilij uásálistitmân puoh Natoenâmiijn.
- Sâmmilâsovdâstus já sâmmiláid lohtâseijee äššitubdâmuš ohtim Nato ráhtusáid.
- Lahâasâtem uđâsmitem tienuvvt, ete sâmmilij vuoigâdvođah olášuveh meid suátihárvuttâsâin šaddee vahâgij sajanmäksimist.

Piirâs

- Sâmmilij šonjâdâhnuvástusân vuáhádume vuávám já vuáhádumtoimáid taarbâšlii ruttâdem valmâštállâm.
- Sâmmilij päikkikuávlun puáris meecij karttim Luonnonmetsät Sápmi -pargojuávhu kriterij vuáđuld.
- Sâmmilij päikkikuávlun puáris já luánduvidá meecij suoijâlem
- Sâmmilij vuoigâdvođâi ovdedem Torvolâšvuotâ- já kemikaalvirgâdus sehe Lope- ja koccoemvirgâdus lopemonâttâlmijn uđđâ sâmitiggelaavâ miel.

Sâmi-iäláttâsah

- Lovottâhtiäđu pyevtittem čielgiittâsâi peht sâmmilij ärbivuávilijn iäláttâsâin.
- Sâmi-iäláttâsruttârâáju vuáđudem.
- Jieijâs laavâ já haldâttuv ráhtim sâmmilij puásuituálun oovtâstpargoost sâmmilij puásuituálleiguin já Sâmitiggijn.
- Sâmmilij puásuituálu toorjâvuáhádus ovdedem oovtâstpargoost sâmmilij puásuituálleiguin já Sâmitiggijn.
- Sierâ sâmmilâšvási ráhtim Polara-laahân tâi jieijâs sierânâslaavâ asâtem.

- Pákkiluosâ pivdo máhđulâžžân toohâm Suomâbeln ríjjâ já vijdáht sierâ pivdovuovijguin talle ko kyeli lii vala puráttettee.
- Tiänu kuálástemnjuolgâdus muttem tienuuvt, ete Taažâ ij pyevti oovtâpiälálávt meridiđ Tiänu puáđumist rastapuáđoin.
- Tutkâmuš toohâm merâkuávlui nubástusâi vaikuttâsâin Atlant luosân.
- Tiänu luosâpivdo ive 2021 álgám oleskielidm sajanmäksim sâmmiláid kuálástemvuoigâdovuodâi haldâšeijeid já Ucjuv kieldân.
- Sâmmilij siskálmitem jieččân kuálástemjuávkkun sâmmilij päikkikuávlun kyeskee kuálástem tiätumerimiärádâsân.
- Sâmmilij vuoigâdovuodâi tubdâstem lahâaasâtmist, mii stivree miäcâstem.
- Eennâmstuorrâpiäđui nälitipšom vuávám sosiaallávt kilelis vuovvijn.
- Pisovâš ruttâdem Duodji Akatemian.
- Sâmmilii ärbityeje sajattuv nanodem iäláttâssân.
- Sâmmilij kietâtyeje eellimvuáimálâšvuodâ tuárjum já ruttâdem turvim.
- Säämi kietâtyeji-irätteijejuodâ tuárjum.
- Ruttâdem sâmimađhâšem sertifikaat paijeentolâmân.

6. Kielâliih vuoigâdvuođah

- Sämikielâ ovdedemtooimân kalga miedettiđ ruttâdem (400 000 eurod).
- Nuorttâlâškielâ iäláskitmân kalga kiddiđ eromâš huámmášume ohtsâškode puoh suorgijn.
- Sämikielâ oppâm máhđulâžžân toohâm rävisulmuid jo-uv rävisolmoošškovlimtorjuin, aaleedmáin säämi kielâlaavâ 31 § torjuu tâi uđđâ ruttâdemmekanism peht.
- Säämi kielâlaahâ uđâsmittoo
- Sämikielâ toimâttuv jurgâleijeeresursijd kolgâččij nanodiđ.
- Virgeomâhái ruttâdmist váldojeh huámmášumán säämi kielâlaavâ vátámâšah já visásmittojah laavâ olášutmân tuárvi resurseh.
- Visásmittojah ekonomâliih resurseh uáassin 400 000 euro sämikielâi vuávám- já ovdedemtorjuu, moiguin Sämitigge puáhtá ovdediđ oovtâstpargo sierâ tuáimeiguin digitaallij palvâlusâi já ohjelmij oovdedmist sämikieláid.
- Staatah kalgeh visásmittiđ Säämi Kielâkäldee tooimân tuárvi stuorrâ já pisovâš ruttâdemmalli, ko Suomâ, Ruotâ já Taažâ láá uásálistám Säämi Kielâkäldee tááláá organisaatiomaali oovdedmân.
- Tutkojah máhđulâšvuođah vuáđudiđ aalmuglii foorum IDIL 2022-2032 olášuttem várás oovtâst Sämitiggijn.

7. Sosiaal- ja tierväsvuotâpalvâlusah ja sosiaaltorvo

- Sämikielâlij sosiaal- ja tierväsvuotâpalvâlusâi turviimân já oovdedmân čujottum staatâtorjuu jotkuuvâšvuodâ turvim já tääsi aledem tienuuvt, ete tot taha máhđulâžžân puoh ahe-, äššigâs- já kielâjuávhui táárbui huámmášumân väldim.
- Sämikielâlij sosiaal- ja tierväsvuodâhuolâttâs áámmátulmui finnimvuodâ pyeredem ei. naanoodmáin kielâškovliimáid uásálistmân tuárjoo ruttâdem já vuáđđudmáin väldikodálii soti-syergi ovdedemohjelm.
- Sämmilij psykososiaallii torjuu ohtâduv Uvjj - Uuvjâ - Uvja tooimâ fastâdem sierâ lahâasâtem já ruttâdem vievâst.
- Sierâlágánij tooimâi algâtem sämikielâlij já kulttuurmiäldásii elilâmulmui aassâmpalvâlusâi nanodem várás sämmilij päikkikuávlust.
- Sämmilij algâaalmugvuoigâdvuodâi huámmášumân väldim nanodem sosiaaltorvoudâsmitmist já lahânuvâstusâin sehe vaikuttâsâi árvuštállâm visâsmittem.
- Parlamentaarlii sosiaaltorvokomitea valmâštállâmpargo toorjân sämmilij sosiaaltorvo kiedâvuššee sierâ pargojuávhui vuáđudem, mon pargon lii nanodiđ valmâštállâm tiätuvuáđu tiileest, mast registertiädu lii vááijuvlâš.
- Sämmiláid kyeskee tutkum tiäđu já tiätuvuáđu nanodem lasseetmáin THL já Kela sämiaššijd lohtâseijee resursijd, peividuvvoo sämmilij sosiaaltoorvon kyeskee čielgiittâs (oovdeb Faurie 2011), nanoduvvojeh Sämitige sosiaal- ja tierväsvuotâsektor resurseh.
- Sämmilij puásuituállei sosiaaltorvo pyeredem uđâsmitmáin puásuituállei sajasâšpalvâluslaavâ oovtâviärdâsubbon já peerâmietâmielâlubbon.
- Mela olášuttem Peerust Puásuituállest -palvâlus ovdedem tienuuvt, ete sämmilij kielâliih já kulttuurliih vuoigâdvuodah váldojeh huámmášumân palvâlus olášutmist tááláást pyerebeht.

8. Škovlim, máttááttâs já oppâmaterialpargo

- Ovdeduvvoo sâmi kielâi já sâmi kielâlii máttááttâs ovdedempargojuávhu čielgiittâsâst oovdânpuohtum toimâiävtuttâsâi olášuttem tienuuvt, ete sâmi kielâlii pargovievâ resurseh já tievâsmittemškovlim máhđulâšvuodah puárâneh, eromâšávt nuorttâlâškielâ já anarâškielâ uásild.
- Lasettuvvoo arâšoddâdmist, máttátmist já škovliimist tohâlii pargovievâ meeri.
- Ráhtoo sosiaal- já tiervâsvuotâsyergi pargovievâ škovlim ovdedem várás ovdedemohjelm.
- Ovdeduvvoo sâmi kielâi já sâmi kielâlii máttááttâs ovdedempargojuávhu čielgiittâsâst oovdân pajedum iävtuttâs sâmi kielâlij sierânâsmáttáátteijei škovlim ovdedem já sâmi kielâlij sierânâsmáttáátteijei škovlimohtâduv nomâtem Oulu ollâopâttâhân.
- Huolâttuvvoo tast, ete sierânâsmáttáátteijee uápuin váldojeh huámmášumán sâmi kielâlij sierânâsmáttáátteijei sierânâsmáttáár buh anemáin ävkkîn ollâopâttuvâst jo leijee sâmi kulttuur, sâmi kielâi já sâmi pedagogiik máttááttâsfalâlduv.
- Algâttuvvojeh jotkâtoomah eromâšávt lahâasâtemtâásist, vâi vuoigâd vuotâ sâmi kielâlii oppâm torjui puáhtá turviđ čielgâsávt já kenigittee vuovviijn.
- Olášuttojeh tooimah sâmi kielâlii sierânâsmáttááttâs já oppâm torjuu pargovievâ škovliimân já rekrytismân.
- Visâsmittoo, ete oppâm torjuu uđâsmittem pasta västidiđ sâmi uáppei tár boid já turviđ sii kielâlij vuoigâd vuodâi olâšume oovtâviärdâsávt.
- Árvuštâllojeh sierâ vuáhâduvâi vaikuttâsah algâaalmugân.
- Ovdeduvvojeh kulttuurlávt já kielâlávt hiäivuliih čuávduseh sehe visâsmittoo, ete tahojiermivuáhâduvah iä lasseet jo leijee eresárvusâšvuodâid škovliimist.
- Káidusmáttááttâs fastâdem škovlimvuáhâduv uassin tuárvi stuorrâ, pisovâš já munedeijee ruttâdemmallijn.
- Káidusmáttááttâs vâldikodâlii stivrim nanodem oovtâviärdâsâšvuodâ, máttááttâs kvaliteet já njebžilis máttááttâsvuávvámčuávdusij visâsmittem várás.
- Máttáátteijee- já toorjâresurseh sehe máttáátteijei tievâsmittemškovlim já káidusmáttááttâs pedagogisâš toorjâ torvejuvvojeh västidiđ lasaneijee já sierâlágán máttimtár boid.

Oppâmaterialpargo

- Oppâmaterialpargo fastâdem maangâihâsijn já munedeijee ruttâdemmallijn puoh sâmiâielâid.
- Digitaallij oppâmaterialij pisovâš paijeentoollâm já ovdedem sehe sierânâsmâttâttâs oppâmaterialij turvim puoh sâmiâielâid ruttâdemmiârdâsâin.
- Sajanjuâttee toorjâvuâhâduv vuâđudem râvisolmoošškovlim lopâtem maŋa sâmiâielâlii pargovievâ škovlim turvim várâs.

9. Arâšoddâdem

- Kulttuur- já kielâpiervâltoimâ staatâtorjuu kalga aledid 1,9 miljojn euron já ton jotkum kalga turvid.
- Râvisolmooštoorjâ já sââmi kielâlaavâ 31 § miâldâsâš torjuu kolgâččij macâttid oovdeb táâsân.
- Kulttuur- já kielâpiervâltoimâ sajattuv arâšoddâdemvuâhâduvâst kalga nanodid já kulttuur- já kielâpiervâltoimâ kalga tubdâstid arâšoddâdemlaavâst.

10. Sämmilâš kulttuur já kulttuurärbi

- Aleduvvoo sämmilâš kulttuurmeriruttâ tuárvi pyeri táásán.
- Nanoduvvojeih sämmilij taaidârij toimâmhináh oovdedmáin toorjâhaamijd já raajijd rastaldittee oovtâstpargo.
- Visásmitto UNESCO almossoipâmush immateriaallii kulttuuräärbi suoijâlmist olesmiärâlâš olâšuttem.
- Torvejuvvoo Sämitige kuávdái toimâ meritiätulii, munedeijee já tuárvi stuorrâ ruttâdem vievâst.
- Fastâduvvojeih Duodji Akatemia toimâmhináh.
- Aleduvvoo säminuorâi taaidâtábáhtus ruttâdem táásán, mii taha máhđulâžžân tom, ete tábáhtus lii puoh sämipárnái já -nuorâi juksâmnáál aassâmsaajeest peerusthánnáá.

11. Säminuorâi vuoigâdvuodâh já uásálâšvuotâ

- Torvejuvvoo sämikielâlâš já kulttuurmiäldásâš nuorâipargo visásmitmáin sämikielâlij nuorâipalvâlusâi oovtâviärdásâš finnim säämi kielâlaavâ já nuorâilaavâ miel.
- Nanoduvvojeih Sämitige nuorâirääđi resurseh já fastâduvvoo Dihtosis-toimâ nuorâirääđi pisováá tooimâ uáassin.